

Personas datu drošības aspekti ir arī izglītības jomā

FOTO: no personīgā arhīva

„Ieskatišanās sistēmā, aplūkojot, piemēram, kāda skolēna atzīmes, jau būs personas datu aizsardzības un informācijas sistēmas lietošanas pārkāpums. Tāpēc ir svarīgi sistēmā nodalīt piekļuves līmeņus,” norāda J. Dzanuškāns.

Attīstoties informāciju tehnoloģiju iespējām un jaunām informācijas sistēmām, tās ienāk arī izglītības jomā, kas nereti vecākiem un pedagogiem rada vairākus jautājumus, uz kuriem atbildi ne vienmēr viegli atrast, tāpēc par skolēnu personas datu aizsardzību intervijā stāta advokātu biroja „Dzanuškāns & partneri” vadītājs, zvērināts advokāts Jānis Dzanuškāns.

IK DACE BĒRZIŅA

Kas ir uzskatāmi par skolēna personas datiem?

Skolēna personas dati ir gan vārds, uzvārds, personas kods, dzīvesvietas adrese, gan informācija par skolas apmeklējumu un mācību sasniegumiem, medicīniskā kartīte un tajā iekļautie sensitīvie dati par veselības stāvokli, skolēna raksturojums un uzvedības novērtējums, kā arī cita informācija, kas ļauj identificēt konkrētu skolēnu. Teorētiski tas var būt arī skolēna apģērbs, ja klasē ir tikai viens skolēns, kurš nēsā atšķirīga stila drēbes, kas ļauj identificēt konkrēto skolēnu. Skolēna personas dati ir saistīti arī ar skolēna vecāku personas datiem – vecāku vārds, uzvārds, kontaktinformācija.

Šogad darbu uzsākuši jaunā Valsts izglītības informācijas sistēma. Kas nodrošina šīs sistēmas uzraudzību?

Izglītības likums nosaka: Valsts izglītības informācijas sistēma ir datubāze, kurā apkopota informācija par

izglītības iestādēm, licencētām un akreditētām izglītības programmām, izglītojamiem, pedagogiem, augstskolu un koledžu akadēmisko personālu, izglītības dokumentiem un valsts statistiku. Tāpat likums paredz, ka Izglītības un zinātnes ministrija nodrošina šīs sistēmas uzturēšanu un aktualizāciju. Tātad ir par šo sistēmu atbildīgā institūcija jeb sistēmas pārzinis. Valsts informācijas sistēmu likums un Fizisko personu datu aizsardzības likums nosaka prasības, kuru ieviešana katram valsts informācijas sistēmas pārzinim, šajā gadījumā ministrijai, ir jānodrošina.

Kādus nosacījumus ir jāievēro sistēmas turētājam?

Izveidojot valsts informācijas sistēmu, ministrijai ir jānodrošina, ka informācija sistēmā tiek apstrādāta atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajam mērķim un noteiktajai apjomā, tiek nodrošināts adekvāts datu aizsardzības līmenis, datiem piekļūst tikai tās personas, kurām ir tiesības tiem piekļūt, kā arī svarīgi, lai informācija sistēmā būtu aktuāla, precīza un personai, par kuru dati ir sistēmā, būtu tiesības par to saņemt informāciju bez maksas. Šajā gadījumā vecākiem ir tiesības pieprasīt informāciju par savu bērnu, kas ir Valsts izglītības informācijas sistēmā, līdz bērns sasniedz 18 gadus. Pēc 18 gadu vecuma sasniegšanas jaunietis ir rīcībspējīga persona, kas pats var izmantot savas tiesības kā datu sub-

jekts un pieprasīt informāciju par saviem datiem konkrētajā sistēmā.

Sistēmu izmanto arī citas institūcijas. Vai arī par to rīcību atbildību uzņemas ministrija?

Jautājums par sistēmā esošo datu nodošanu trešajām personām, piemēram, citām valsts institūcijām, ir ne mazāk svarīgs. Katrā konkrētajā gadījumā ir nepieciešams izvērtēt, vai un kādā apmērā informācija trešajām personām ir izsniedzama. Un vēlreiz gribu akcentēt, ka sistēmā iekļautie dati nav domāti, lai intereses pēc par kādu citu personu varētu iegūt informāciju. Turklāt valstij kopumā nepieciešams saprast – kāpēc katrā konkrētā valsts informācijas sistēmā ir nepieciešama? Ja informācija ir nepieciešama statistikai, tad jautājums, kāpēc sistēmā nepieciešami identificējami personu dati. Šie būtu rūpīgi izsverami jautājumi, ne tikai lai novērstu lieku risku personas datu drošībai, bet arī efektīvas laika un finanšu resursu izmantošanas kontekstā.

Kas jāievēro sistēmas lietotājiem – skolas un pašvaldības sistēmas administratoriem?

Sistēmas lietotāji parasti nav tikai sistēmas administratori, bet arī skolas administrācijas darbinieki un citas personas, tāpēc ir nepieciešami sistēmas izmantošanas noteikumi, lai attiecīgi lie-

darbības kontroli un iestādē būtu fiksēta informācija par veiktajām darbībām ar sistēmu, piemēram, kad un kurš informāciju ievadījis, skatījies, kopējis. Un vienmēr ir jāatceras, ka iestādes vadītājs uzņemas atbildību par normatīvo aktu ievērošanu iestādē, tai skaitā ir atbildīgs par datu drošību un aizsardzību.

Kas drīkst piekļūt sistēmā esošajiem personas datiem? Kas garantē un ir atbildīgs par datu drošību?

Valsts izglītības informācijas sistēmā esošajiem datiem drīkst piekļūt tikai pilnvarotās personas, turklāt atbilstīgi pilnvarojumam, nevis sistēmai kopumā. Ministrija kā valsts informācijas sistēmas pārzinis nodrošina to, lai sistēmā dati būtu drošībā un sistēma netiktu izmantota citiem nolūkiem. Princips ir viens – datus trešajām personām var nodot tikai tad, ja šādai rīcībai ir tiesiskais pamats. Savukārt, ja tiek konstatēts, ka sistēmā esošajiem datiem kāda persona ir piekļuvusi nelikumīgi, šai personai iestājas attiecīgi vai nu administratīvā, vai kriminālatbildība – atkarībā no izdarītā pārkāpuma.

Daudzviet skolās ieviesti elektroniskie žurnāli. Vai arī attiecībā uz šīs informācijas glabāšanu ir kādas prasības?

Elektroniskie žurnāli Latvijas skolās nav obligāta prasība mācību iestādēs. Tie tiek lietoti, jo pedagogi un

Valsts izglītības informācijas sistēmā esošajiem datiem drīkst piekļūt tikai pilnvarotās personas, turklāt atbilstīgi pilnvarojumam, nevis sistēmai kopumā. Datus trešajām personām var nodot tikai tad, ja šādai rīcībai ir tiesiskais pamats.

totāji būtu informēti, kādos gadījumos un kā sistēmu izmantot. Turklāt katrs sistēmas administrators sistēmā var veikt tikai tās darbības, kas nepieciešamas viņa pienākumu izpildei. Ieskatišanās sistēmā, aplūkojot, piemēram, kāda skolēna atzīmes, jau būs personas datu aizsardzības un informācijas sistēmas lietošanas pārkāpums. Tāpēc ir svarīgi sistēmā nodalīt piekļuves līmeņus. Tāpat būtiski, lai iestādes vadītājs nodrošinātu sistēmas administratoru

vecāki atbalsta šādu iniciatīvu un vecāki devuši piekrišanu savu bērnu datu ievadīšanai e-žurnālā. Arī uz šiem žurnāliem ir izvirzāmas tādas pašas personas datu aizsardzības un datu drošības prasības. Turklāt šeit jāņem vērā, ka e-žurnālu platformu uztur kāda trešā persona, kas ir ārpalpojuma sniedzējs. Par šī ārpalpojuma sniedzēja izvēli ir atbildīga gan skolas vadība, gan vecāki, kā arī skolas vadībai nepieciešams uzraudzīt šī ārpalpojuma sniedzēja dar-

PAPILDU INFORMĀCIJAI

Valsts informācijas sistēmas likumā ir definēts, ka **valsts informācijas sistēma** ir strukturizēts informācijas tehnoloģiju un datu bāzu kopums, kuru lietojot tiek nodrošināta valsts funkciju izpildei nepieciešamās informācijas ierosināšana, radīšana, apkopošana, uzkrāšana, apstrādāšana, izmantošana un iznīcināšana.

Valsts informācijas sistēmas pārzinis ir valsts institūcija, kas normatīvajos aktos noteiktajā kārtībā organizē un vada valsts informācijas sistēmas darbību.

bību. Jāņem vērā arī interneta vides specifika.

Ja vecākiem nav pārliecības par datu drošību, vai viņiem ir tiesības prasīt skolai datus par savu bērnu neievietot e-žurnālā?

Jā, ņemot vērā to, ka e-žurnāli nav normatīvajos aktos noteikta prasība, bērnu vecākiem ir šādas tiesības. Vecāki var dot vai nedot piekrišanu sava bērna datu apstrādei, turklāt vecākiem ir tiesības pārliecināties par datu drošību e-žurnālā.

Cits jautājums ir par vecāku tiesībām informāciju par sava bērna sekmēm iegūt bez maksas. Vai ir tiesiski par to pieprasīt samaksu?

Normatīvie akti nosaka, ka vecākiem ir tiesības iegūt informāciju par bērna sekmēm; attiecīgi, ja vecākiem nav iespēja izmantot e-žurnālu vai par tā lietošanu maksāt, skolai ir jānodrošina cits veids, kā šādu informāciju sniegt. Taču, ja vecāki ir akceptējuši e-žurnāla lietošanu un šo informāciju saņem sev ērtā veidā, izmantojot maksas pakalpojumu, tam nav tiesiska ierobežojuma. Fizisko personu datu aizsardzības likuma 15. pantā ir noteiktas datu subjekta tiesības, tai skaitā tiesības pieprasīt un bez maksas saņemt informāciju no pārzinā divas reizes gadā. Attiecībā par izdruku saņemšanu no e-žurnāla – ir jāizvērtē, ko paredz līgums, kas parakstīts ar šī pakalpojuma sniedzēju.

Arī skolā ir bērna personas dati. Vai skolotājam ir tiesības sniegt informāciju par bērnu viņa vecākiem, otram vecākam, ja ģimene ir šķirta?

Šeit katrs gadījums ir jāvērtē atsevišķi, ņemot vērā dažādas juridiskās nianšes, piemēram, piešķirto aizbildniecību vai juridiski noformētu pilnvarojumu attiecībā uz konkrētā bērna aizbildniecību un aprūpi. Ja juridiski noformēta pilnvarojuma nav, tad šādu informāciju, piemēram,

vecvecākiem nav tiesiska pamata sniegt.

Arī fotogrāfijas ietver personas datus. Vai vecāki var iebilst pret fotogrāfiju, kurā redzams bērns, publicēšanu skolas mājaslapā, izmantošanu medijos?

Vecāki ne tikai var iebilst pret šādu personas datu apstrādi, konkrētajā gadījumā bērna fotogrāfijas izmantošanu, bet skolas administrācijai vai skolotājam būtu sākotnēji jāsaņem vecāku piekrišana, bērna fotografēšanai, tātad vispirms vecāki ir jāinformē, jāsaņem piekrišana un tikai tad var veikt fotografēšanu. Tas pats attiecas uz cita veida vizuālās informācijas izmantošanu – sākotnēji nepieciešama vecāku piekrišana, un tikai tad masu medijiem drīkst ļaut filmēšanu/fotografēšanu. Ja tas netiek nodrošināts, vecāki ar sūdzību var vērsties mācību iestādē un Datu valsts inspekcijā.

Kā ar drošības pasākumiem – novērošanas kameras un skolas, kurās var iekļūt, izmantojot pirkstu nospiedumus. Vai arī tie ir personas dati?

Jautājums, vai vecāki atbalsta un dod savu piekrišanu šādu jaunāko informācijas tehnoloģiju risinājumu ieviešanai skolās drošības nolūkos. Arī šajos gadījumos skolas vadība ir atbildīga par datu apstrādi. Tātad nepietiek ar to, ka noslēgts ārpalpojuma līgums, svarīgi ir pārliecināties, vai ārpalpojuma sniedzējs nodrošina datu aizsardzības un datu drošības prasības, tai skaitā nodrošina, ka trešās personas nepieklūst personas datiem. Vairākas Eiropas Savienības dalībvalstīs ir izstrādātas rekomendācijas, kā personas datu apstrādi veikt skolās, turklāt vienmēr tiek akcentēts, ka bērni ir īpaši neaizsargāta sabiedrības daļa, tāpēc viņu datu aizsardzībai būtu jāpievērš īpaša uzmanība un bez vajadzības nevajadzētu izmantot informāciju tehnoloģijas bērnu datu apstrādei. ■

Skolēna personas dati ir gan vārds, uzvārds, personas kods, dzīvesvietas adrese, gan informācija par skolas apmeklējumu un mācību sasniegumiem, medicīniskā kartīte un tajā iekļautie sensitīvie dati par veselības stāvokli, skolēna raksturojums un uzvedības novērtējums, kā arī cita informācija, kas ļauj identificēt konkrētu skolēnu.